

การเริ่มต้นส่งเสียงต่อรองกับกระบวนการสันติภาพ
ของชาวพุทธในจังหวัดชายแดนภาคใต้
Buddhist Groups' Formation to Assert Their Voices
in the Deep South Peace Process

ดวงหทัย บูรณเจริญกิจ¹

Duanghathai Buranajaroenkij

ประกীরติ สัตสุต²

Prakirati Satasut

รักชาติ สุวรรณ³

Rakchart Suwan

Abstract

Political leverage can only be accomplished when people come together, and an example could be observed in a successful active mobilization among the local Muslim civil society in the South of Thailand resulting in enhanced bargaining power in negotiations with the state.

¹อาจารย์สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ประเทศไทย

Lecturer, Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University, Thailand

²นักศึกษาระดับปริญญาเอก คณะมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน แมดิสัน ประเทศไทย

Ph.D. Candidate, Department of Anthropology, University of Wisconsin-Madison, Thailand

³รองประธานสภาประชาสังคมชายแดนใต้และประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ประเทศไทย

Deputy Chair of the Deep South Civil Society Council and Chair of the Buddhist Network for Peace, Thailand

Corresponding Author: Email: duanghathai.bur@mahidol.edu

(Received: 18 October, 2017; Revised: 13 June, 2018; Accepted: 24 July, 2018)

With no end to the conflict in sight, Buddhist communities in turn feel the need to organize and prepare themselves for collective action. In 2017, the Buddhists mobilized to form the “Federation of Thai Buddhists in Southernmost Provinces,” an umbrella organization consisting of various local Buddhist groups. This article aims to examine the conditions and dynamics that made possible the organization of Buddhist activists in the southernmost provinces as well as the groups’ effort to include Buddhist voices in the peace process. We surveyed news from various types of media as well as conducting discussions and interviews with leaders and members of Buddhist groups, state officials (both civilian and military), Muslim leaders and activists. While bearing in mind the principles of nonviolence proposed by Gene Sharp and Adam Curle, this article seeks to understand the situation of Buddhist mobilization and Buddhist efforts to negotiate with state authorities. The article finds that the impetus for the formation of a collective Buddhist group comes from three sources; 1) intimidation and violence directed against Buddhists by the armed groups, 2) a sense of uncertainty stemming from the government’s handling of the conflict, and 3) perceived expansion of Muslim practices leading Buddhists to feel that there is no place for them. The Buddhist community’s response has taken the form of protest in public space and organization of groups and networks to assert their concerns to both the state authority and insurgents. Buddhist mobilization faces challenges: a) how to strengthen cohesion of the group, b) how to create environment for peaceful coexistence between Buddhists and

Muslims on the basis of cultural difference, given that the prolonged conflict has become a source of social division.

Keywords: Buddhist groups, conflict, non-violence, peace process, Southern border provinces

บทคัดย่อ

การรวมตัวของภาคประชาชนส่งผลให้เกิดอำนาจต่อรองต่อรัฐ สังเกตได้จากสถานการณ์ความรุนแรงในชายแดนใต้ที่เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2547 การรวมตัวภาคประชาสังคมของชุมชนมุสลิมอย่างแข็งขันสามารถสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐได้เป็นลำดับ เมื่อสถานการณ์ความรุนแรงไม่มีทีท่าว่าจะยุติ ชุมชนพุทธจึงเห็นความจำเป็นของการรวมตัวกันเพื่อปฏิบัติการทางสังคมการเมือง ในปี พ.ศ. 2560 ได้พัฒนาไปสู่การก่อตั้ง “สมาพันธ์ไทยพุทธ จชต.” บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยและพลวัตการรวมตัวของชาวพุทธในจังหวัดชายแดนใต้ และการต่อรองให้เสียงของกลุ่มพุทธกลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสันติภาพ โดยศึกษาผ่านการสำรวจชาวสารในสื่อชนิดต่าง ๆ รวมไปถึงการสนทนาและสัมภาษณ์แกนนำและสมาชิกกลุ่มพุทธกลุ่มต่าง ๆ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้นำและนักกิจกรรมมุสลิมในชายแดนใต้บางส่วน เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์การรวมตัวของชาวพุทธและการต่อรองทางอำนาจในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองผ่านหลักการสันติวิธีตามแนวคิดของ Gene Sharp และ Adam Curle ผลการศึกษาพบว่าการรวมตัวของชาวพุทธมีที่มาสามประการคือ 1) ความบีบคั้นจากความรุนแรงที่กระทำโดยกลุ่มติดอาวุธ 2) ชาวพุทธไม่มั่นใจต่อการแก้ปัญหาของรัฐ และ 3) การขยายแนวการปฏิบัติบางประการของมุสลิมส่งผลให้ชาวพุทธเกรงว่าจะไร้ที่ยืนอย่างมีศักดิ์ศรีในพื้นที่ชายแดนใต้ การตอบสนองของชาวพุทธจึงออกมาในรูปแบบการรวมตัวประท้วงในพื้นที่สาธารณะและการจัดตั้งกลุ่ม-เครือข่ายเพื่อนำเสนอประเด็นความกังวลใจที่มีต่ออนาคตของตนเองต่อคู่ขัดแย้งหลักทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายขบวนการ ทั้งนี้การรวมตัวของกลุ่มและเครือข่ายชาวพุทธยังเผชิญกับความท้าทาย

ก) ในเรื่องการสร้างความเข้มแข็งภายในกลุ่ม รวมทั้ง ข) ความท้าทายในการสร้างบรรยากาศการอยู่ร่วมกันระหว่างพี่น้องพุทธและมุสลิมบนวิถีวัฒนธรรมอันแตกต่างที่ถูกสถานการณ์ความขัดแย้งในรอบทศวรรษนี้ขั้บเน้นให้กลายเป็นเหตุแห่งความแบ่งแยกทางสังคม

คำสำคัญ: กระบวนการสันติภาพ ความขัดแย้ง เครือข่ายชาวพุทธ จังหวัดชายแดนใต้ ชาวพุทธ สันติวิธี

บทนำ

ปรากฏการณ์ประชาชนชาวพุทธจากพื้นที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย ปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสงขลา นำโดยนายสมนึก ระฆัง ได้รวมตัวกันประมาณ 500 คน ณ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และออกแถลงการณ์ในนามเครือข่ายชาวพุทธเพื่อคุ้มครองส่งเสริมพระพุทธศาสนา เชิญชวนชาวพุทธในพื้นที่ให้ไปร่วมชุมนุม⁴ เพื่อเรียกร้องให้ทางการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนพุทธในชายแดนใต้ (Siamrath Online, 2017; MGR Online, 2017a; MGR Online, 2017d) โดยอ้างถึงเหตุการณ์คนพุทธถูกสังหารสองคนและปล้นรถกระบะที่อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2560 และเหตุการณ์คนพุทธถูกสังหารสี่ศพที่อำเภอรีอเสาะ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2560 ซึ่งกรณีดังกล่าวมีเด็กอายุแปดขวบและสตรีเสียชีวิตในเหตุการณ์ด้วย (Bangkokbiznews, 2017) นับเป็นการระดมพลปฏิบัติการทางสังคมเพื่อผลักดันวาระทางการเมืองในนามกลุ่มชาวพุทธโดยตรงต่อรัฐเป็นครั้งแรก และเกิดขึ้นภายใต้บริบท

⁴แถลงการณ์นี้มีชื่อเต็มว่า “แถลงการณ์เครือข่ายชาวพุทธเพื่อคุ้มครองส่งเสริมพระพุทธศาสนา เรื่อง ให้พี่น้องชาวพุทธไปรวมตัวที่ ศอ.บต.” ออกโดยศูนย์ประสานงานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อคุ้มครองส่งเสริมพระพุทธศาสนา สำนักงานกฎหมายนายสมนึก ระฆัง และลงชื่อ นายสมนึก ระฆัง ประธานเครือข่ายชาวพุทธ คพศ. และลงวันที่ 2 มีนาคม 2560

การก่อตัวของภาคประชาสังคมชาวพุทธเพื่อทำกิจกรรมและส่งสัญญาณเรียกร้อง
สันติภาพ (MGR Online, 2013; Hayimasa and DSJ, 2014)⁵

ความน่าสนใจของปฏิบัติการนี้ไม่ใช่แต่เพียงเรื่องความ “ใหม่” ของปรากฏการณ์
การรวมตัวของชาวพุทธที่สามารถสร้างแรงกระเพื่อมจนภาครัฐต้องตอบสนอง แต่ยังมี
นัยสำคัญต่อการก่อตัวของการเมืองภาคพลเมือง และรูปแบบการมีส่วนร่วมและ
ผลักดันทางการเมืองของกลุ่มทางสังคมที่ซุ้อัตลักษณ์ความเป็นชาวพุทธในพื้นที่
ชายแดนใต้ด้วย ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวเป็นสิ่งที่กลุ่มชาวมุสลิมควจะมีกระบวนการเรียนรู้
และปฏิบัติการที่ชัดเจนและแพร่หลายกว่ากลุ่มชาวพุทธ โดยเฉพาะในกลุ่มสตรี
ชาวมุสลิม (Aya, 2010; Monar, 2014)⁶ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงข้อจำกัด
ของระบบการเมืองตัวแทนที่ตัวกลางทางการเมืองและฝ่ายราชการไม่สามารถสนอง
ความต้องการของชาวพุทธในพื้นที่ได้ และแสดงถึงการเคลื่อนไหวเพื่อเปิดพื้นที่ทาง
สังคมในการต่อรองทางการเมืองของภาคประชาสังคมชาวพุทธด้วยเช่นกัน

การออกมาของกลุ่มชาวพุทธเพื่อแสดงพลังกดดันการทำงานของเจ้าหน้าที่และ
แสดงออกต่อประเด็นทางสังคมการเมืองอย่างเข้มข้นในช่วงที่ผ่านมา เป็นปรากฏการณ์

⁵การรวมตัวภาคประชาสังคมชุมชนพุทธเพิ่งเริ่มต้นมาไม่นานนัก โดยหนึ่งในการแสดงออกทางสาธารณะของ
ชาวพุทธในตอนต้นจะได้แก่การก่อตัวของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ (B4P) ซึ่งเริ่มจากการ
แจกใบปลิวที่บริเวณตลาดสตรีรถไฟ เขตเทศบาลนครยะลา ในปี พ.ศ. 2556 โดยกลุ่มชน “พุทธ” กลุ่มน้อย
นำโดยนายรักชาติ สุวรรณ เพื่อประณามการก่อเหตุความรุนแรงที่มีผู้เสียชีวิต 6 คนจากการลอบยิง
โดยใบปลิวมีข้อความว่า “เราชาวไทยพุทธ ขอประณามการกระทำที่อำมหิต ต่อผู้บริสุทธิ์ และเป้าหมายที่
อ่อนแอ และเรียกร้องให้ทุกฝ่ายเร่งสร้างสันติภาพให้เกิดกับพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้” ก่อนที่จะมีการจัด
เวทีเสวนาแผนที่ทางเดินสู่สันติภาพในบทบาทของคนไทยพุทธ จนนำมาสู่การรวมตัวในนาม เครือข่ายคนพุทธ
สนับสนุนสันติภาพชายแดนภาคใต้ และพัฒนามาจนเป็นเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ (B4P)

⁶การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ของชาวพุทธในพื้นที่ชายแดนใต้เป็นเรื่องที่ไม่ค่อยจะได้รับความสนใจมากนักจาก
แวดวงวิชาการที่ทำงานเกี่ยวกับเหตุการณ์ความไม่สงบ หรือดำเนินการวิจัยในพื้นที่ชายแดนใต้ อาจเพราะคน
พุทธดูจะเป็นชนกลุ่มน้อยที่เงียบงัน (silent minority) ในพื้นที่ แต่การทำความเข้าใจการสร้างตัวตนและ
พื้นที่ทางสังคมมีนัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจพลวัตความรุนแรงจากมุมมองของคนใน รวมถึงมีบทบาทช่วย
กำหนดแนวทางและเนื้อหาการทำงานด้านสันติด้วยเช่นกัน

ที่ได้รับ ความสนใจจากทั้ง คอ.บต. และกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน. ภาค 4 สน.) รวมถึงสื่อมวลชนและสื่อสังคม ในแง่มุมของความขัดแย้งศึกษาปรากฏการณ์นี้มีความน่าสนใจ เพราะสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการความขัดแย้งและการเคลื่อนไหวสถานะของตัวแสดงที่สำคัญ บทความนี้ นำหลักการปฏิบัติการสันติวิธีของ Gene Sharp และแนวคิดการสร้างสมดุลทางอำนาจของ Adam Curle มาเป็นกรอบการวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจการรวมตัวของชาวพุทธที่พยายามสร้างพื้นที่เพื่อเป็นตัวแทนส่งเสียงให้รัฐตอบสนองความต้องการของชุมชนชาวพุทธ โดยหวังว่าจะทำให้เห็นถึงพัฒนาการของกลุ่มชาวพุทธที่เข้ามาสู่พื้นที่ทางการเมืองเพื่อต่อรองกับรัฐในเรื่องการแก้ปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้มากขึ้น

นอกจากการสำรวจข้อมูลผ่านข่าวสารและเอกสารแล้ว ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมการเสวนาของชาวพุทธในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่จัดขึ้นโดยสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษาในระหว่างปี พ.ศ. 2559 - 2560 รวมทั้งได้สัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิด กิ่งโครงสร้างกับผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ เมื่อวันที่ 29 - 30 มิถุนายน และ 18 กรกฎาคม 2560 โดยได้พบคณะบุคคลและบุคคลจำนวน 10 คน ประกอบด้วย 1) ผู้นำและสมาชิกกลุ่มชาวพุทธ เช่น ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อคุ้มครองส่งเสริมพระพุทธศาสนาจังหวัดยะลา ผู้ประสานงานกลุ่มพุทธรักษา สมาชิกกลุ่มได้ร่วมพุทธธรรมและตัวแทนสถานักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 2) เจ้าหน้าที่ทหารจากศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า ค่ายอิงคยุทธจังหวัดปัตตานี ที่รับผิดชอบดูแลการจัดตั้งและการดำเนินงานของสมาพันธ์ไทยพุทธ จชต. รวมถึง 3) รับฟังความคิดเห็นต่อเรื่องการรวมตัวของคนพุทธจากมุมมองมุสลิม โดยได้เสวนากับสมาชิกกลุ่ม PERMAS และนักกิจกรรมทางสังคมชาวมุสลิมอีกด้วย

ในส่วนต่อจากนี้จะนำเสนอผลการเสวนาพุทธคุยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลข้างต้น และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยแบ่งออกเป็นห้าประเด็นประกอบด้วย 1) พลวัตการตอบสนองต่อความขัดแย้งและความรุนแรงของชาวพุทธในชายแดนใต้ 2) แรงผลักดันที่ทำให้คนพุทธพยายามรวมตัวกัน 3) การก่อตั้งสมาพันธ์ไทยพุทธจังหวัดชายแดนใต้

4) ทำที่และความสัมพันธ์ของกลุ่มชาวพุทธกับกองทัพ และสุดท้ายบทวิเคราะห์เกี่ยวกับโอกาสและความท้าทายของการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างอำนาจต่อรองในกระบวนการสันติภาพของชาวพุทธในชายแดนใต้

พลวัตการตอบสนองต่อความขัดแย้งและความรุนแรงของชาวพุทธในชายแดนใต้ การสำรวจและทำความเข้าใจพลวัตการรวมตัวของชาวพุทธบนบริบทความขัดแย้งชายแดนใต้ เป็นเป้าหมายหลักของบทความนี้ ด้วยหวังว่าการนำเสนอเหตุการณ์ การประท้วงและการก่อตัวของกลุ่มชาวพุทธจะช่วยให้เห็นถึงพัฒนาการการเข้ามาสู่พื้นที่ทางการเมืองเพื่อต่อรองกับรัฐในเรื่องการแก้ปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้มากขึ้น รวมถึงความเป็นไปได้ในการพิจารณามิติของการระดมพลที่มากกว่าเพียงแค่มิติทางการเมือง เพราะการรวมตัวของประชาชนเป็นทั้งพื้นฐานของการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม และเงื่อนไขหนึ่งสำหรับการเคลื่อนไหวที่บริหารจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ (Jensantikul, 2013) และเป็นแนวทางสันติวิธี

Gene Sharp นักวิชาการสันติวิธี กล่าวว่า ทางเลือกในการออกจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองไม่ใช่มีแค่สองทาง คือ การยอมจำนน (submission) และการใช้ความรุนแรง (violence) แต่เพียงเท่านั้น หากยังมีทางเลือกที่สาม คือทางเลือกที่ใช้สันติวิธี (non-violence) (Sharp, 2013) ซึ่งนับถึงการรวมตัวเพื่อประท้วง การระดมพล และการจัดตั้งเพื่อขับเคลื่อนวาระของกลุ่มเข้าสู่พื้นที่สาธารณะและสู่การเป็นวาระทางการเมือง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเพราะรู้สึกว่าคุณธรรมที่เป็นอยู่นั้นบีบคั้นจนไม่อาจทนได้ รวมถึงความพยายามที่ผ่านมาอย่างไม่เพียงพอที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้จริง

การปฏิบัติการสันติวิธีเพื่อส่งเสียงต่อรอง เช่น การรวมพลประท้วง การนัดหยุดงาน หรือการคว่ำบาตร มักทำในขณะที่มีความขัดแย้งมีสถานะแฝง ไม่ปรากฏ (latent conflict) หรือคู่กรณียังไม่ตระหนักว่ามีความขัดแย้งอยู่ หรือการส่งเสียงของกลุ่มในช่วงที่ผ่านมาอาจไม่ดังพอที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมีอำนาจ

ต่อรองน้อย ทางกลุ่มจึงจำเป็นต้องเพิ่มแหล่งของอำนาจ (source of power) เพื่อสร้างอำนาจต่อรองของตนขึ้นมา โดยอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การเข้าหาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีอำนาจ การใช้สื่อมวลชนหรือสื่อสังคม การประท้วงหรือการจัดตั้งผ่านการระดมพลและทรัพยากรเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง และเป้าหมายของการสร้างอำนาจต่อรองจะเป็นไปเพื่อทำให้ความขัดแย้งมีลักษณะสมมาตรมากขึ้น (symmetric conflict) หรือเรียกได้ว่า เป็นการทำให้ความขัดแย้งปรากฏ (emerged conflict) เพื่อเข้าสู่การเผชิญหน้า (confrontation) และกดดันให้คู่กรณีตระหนักและเปิดโอกาสความเป็นไปได้ที่ความขัดแย้งจะพัฒนาสู่การใช้การสันติวิธีด้วยการนั่งลงพูดคุยปรึกษาหารือเพื่อหาทางยุติปัญหา นักสันติวิธีเช่น อัดัม เคิร์ล เห็นว่า การระดมพลเพื่อช่วยให้พูดได้เสียงดังเป็นโอกาสที่คู่กรณีจะขยับเข้ามาสู่การมีส่วนร่วมในการคลี่คลายความขัดแย้ง เพราะการเจรจาจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อกำลังระหว่างคู่กรณีมีความสมดุล (Curle, 1972 cited in Lederach, 1996)

อย่างไรก็ดี การรวมตัวไม่ได้เป็นหลักประกันว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมจะดำเนินไปอย่างสันติ เพราะความขัดแย้งที่เปลี่ยนแปลงจากการรวมตัวอย่างไม่รุนแรงสามารถพัฒนาไปสู่การที่กลุ่มทางสังคมได้เลือกใช้ความรุนแรงเป็นกลยุทธ์ในการเคลื่อนไหว (Gurr, 1993; Cunningham, 2013) โดยในมุมมองทางสันติวิธีแล้ว จอห์น พอล เลเตอร์ค เห็นว่า การขยับเข้าสู่ขั้น “การเผชิญหน้า” ก็มีความเสี่ยงว่าความขัดแย้งจะดำเนินไปในทิศทางใด เพราะในทางหนึ่ง คู่กรณีทุกฝ่ายอาจเห็นว่าความขัดแย้งเป็นโอกาส และตกลงที่จะร่วมมือกันแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หรือสถานการณ์อาจเดินไปสู่การเผชิญหน้าอันนำไปสู่การทำลายล้าง จึงมีความเป็นไปได้เสมอว่าความขัดแย้งสามารถจะพัฒนาไปสู่จุดที่คู่กรณีต่างไม่ยอมกันเพราะคิดว่าตนมีหรือสิ่งสมแหล่งอำนาจไว้จนไม่จำเป็นต้องเจรจา หรือเพราะมองเห็นโอกาสชนะโดยไม่ต้องยอมแลกเปลี่ยนหรือลดราวาศอกให้กับคู่กรณี ในขณะเดียวกัน ทรัพยากรที่ระดมได้อาจไม่ยั่งยืน ทำให้อำนาจของกลุ่มฟอลิปปไปตามเวลาเมื่อทรัพยากรที่มีอยู่ไม่เพียงพอและหาทางลงให้กับปัญหาไม่ได้ ดังนั้น ถ้าต้องการที่จะให้การเผชิญหน้าดำเนินไปอย่างไร้

ความรุนแรง หรือก่อให้เกิดการปรากฏตัวของคู่อริที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ จำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องให้ความสนใจต่อการพัฒนาการของปฏิกริยาจากตัวแสดง การจัดการภายในกลุ่มที่ดี และการรับมืออย่างสร้างสรรค์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นต้น (Lederach, 1996) โดยการเปิดพื้นที่ทางการเมืองเพื่อให้กลุ่มที่ขัดแย้งสามารถหันหน้าเข้าหาและสื่อสารกันได้เป็นหนึ่งองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการสันติภาพเคลื่อนไปสู่ทิศทางที่สร้างสรรค์

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาที่มาที่ไปและเงื่อนไขของการก่อตัวกลุ่มทางสังคมเป็นพื้นฐานที่จักช่วยสร้างความเข้าใจให้กับทั้งกระบวนการต่อรองของชาวพุทธซึ่งยังไม่ได้มีการสำรวจศึกษา อันจะช่วยให้เห็นภาพและทิศทางของกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ด้วยเช่นกัน

แรงผลักดันที่ทำให้คนพุทธต้องรวมตัวกัน

จากสถิติตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2559 ชาวพุทธและมุสลิมต่างเป็นเป้าหมายของความรุนแรง โดยเฉพาะพลเรือนผู้ปราศจากอาวุธและไม่ได้เป็นคู่ขัดแย้งหลัก รายงานที่จัดทำโดย ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี ผู้อำนวยการสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ระบุว่า ตั้งแต่สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ได้เริ่มปะทุมา ได้มีเหตุการณ์ความรุนแรง 15,530 และมีตัวเลขผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บรวมกันประมาณ 18,654 คน โดยในบรรดาผู้เสียชีวิต 6,613 คน ส่วนใหญ่แล้วเป็นชาวมุสลิม 3,891 คน หรือคิดเป็น 58.81% ของผู้เสียชีวิตทั้งหมด โดยเป็นผู้เสียชีวิตที่เป็นชาวพุทธ 2,543 คนหรือประมาณ 38.45% แต่แม้จำนวนคนมุสลิมที่เสียชีวิตจะมีมากกว่าคนพุทธตัวเลขผู้บาดเจ็บกลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม โดยในจำนวนผู้บาดเจ็บประมาณ 12,041 คน ส่วนใหญ่จะเป็นคนพุทธจำนวนประมาณ 7,154 คนหรือ 59.41% และเป็นคนมุสลิม 3,907 คน หรือ ประมาณ 32.45% (Jitpiromsri, 2016)

จากการสนทนากับประชาชนชาวพุทธในจังหวัดชายแดนใต้ และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายของการศึกษา พบว่า เหตุผลสำคัญที่ชาวพุทธออกมาเคลื่อนไหวเพราะรู้สึกหมดความมั่นใจในปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงในการดูแลชีวิตและคุ้มครองคนพุทธ ซึ่งความรู้สึกไม่ปลอดภัยนี้เริ่มต้นมาพร้อมกับเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2547 และสะท้อนออกมาในข้อเรียกร้องจากการประท้วงที่ ศอ.บต. ที่ผ่านมา โดยเฉพาะในเรื่องของการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการบริหารปกครองในพื้นที่ และปรับปรุงนโยบายและแนวทางการดำเนินการในด้านความมั่นคง รวมถึงการเรียกร้องให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ประกาศใช้อำนาจตามมาตรา 44 เพื่อแก้ปัญหา (MGR Online, 2016; Thairath Online, 2017)⁷ โดยการตอบสนองเมื่อเริ่มเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบของชุมชนพุทธคือการป้องกันตนเอง เริ่มต้นด้วยการที่สมาชิกของหมู่บ้านต่าง ๆ รวมตัวกันฝึกใช้อาวุธ ภายใต้ชื่อกลุ่ม “อาสาสมัครรักษาหมู่บ้าน” (อรบ.) และต่อมาในปี พ.ศ. 2548 พันตำรวจเอกพิทักษ์ เอียดแก้ว ได้รวมคนพุทธ โดยเริ่มจากจังหวัดยะลา และก่อตั้งกลุ่ม “รวมไทย” ซึ่งเป็นกลุ่มติดอาวุธเพื่อป้องกันตนเองจากสถานการณ์ โดยสมาชิกส่วนใหญ่เป็นพุทธและมีมุสลิมจำนวนไม่มากนัก โดยมีการประเมินว่าในปี 2550 กลุ่มรวมไทยมีสมาชิกประมาณ 6,000 คน โดยในจำนวนนี้มีมีการประเมินว่ามีมุสลิมเป็นสมาชิกอยู่ราว 200 คน (International Crisis Group, 2007b, p.20) สังเกตได้ว่าการรวมตัวกันในระยะแรกมีลักษณะเป็นการตั้งรับสถานการณ์และเน้นการสร้างความร่วมมือเพื่อตอบโต้ความรุนแรงด้วยความรุนแรง

⁷โดยเหตุการณ์คนร้ายใช้อาวุธปืนยิงฆ่าประชาชน 4 ศพ และเจ้าหน้าที่ทหารเสียชีวิตอีก 3 นาย ทำให้นายสมนึก ระฆัง ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อคุ้มครองส่งเสริมพระพุทธศาสนาจังหวัดยะลา ได้ออกมาเรียกร้องให้มีการใช้มาตรา 44 ในพื้นที่เพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจทำงานได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องเกรงกลัวอิทธิพล และดำเนินการได้อย่างทันที อย่างไรก็ตามก็ดี ข้อเรียกร้องของกลุ่มคนพุทธในพื้นที่ไม่ได้มีความชัดเจนว่า ต้องการให้ ม.44 มีเนื้อหาสาระที่เฉพาะเจาะจงอย่างไร นอกเหนือจากนัยเชิงกว้างในเรื่องการใช้อำนาจรัฐในการจัดการกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบให้เด็ดขาด แต่ในขณะเดียวกัน ได้มีคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 57/2559 เรื่อง การปรับปรุงการบริหารเพื่อแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อแต่งตั้ง “กรม.ส่วนหน้า” ในการแก้ปัญหาชายแดนใต้ ซึ่งได้ประกาศมาตั้งแต่วันที่ 14 กันยายน 2559 เป็นต้นมา

แต่ในอีกด้านหนึ่ง ชาวพุทธได้ใช้เวทีการเมืองอย่างไม่เป็นทางการเป็นช่องทางในการเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่เพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านความมั่นคงด้วยเช่นกัน โดยเริ่มจากการประท้วงเจ้าหน้าที่รัฐกรณีบัณฑิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ในปี พ.ศ. 2550 (Bamrungrath, 2007; Jindawan 2007)⁸ จากการสัมภาษณ์นายสมนึก ระวัง ผู้เป็นแกนนำกลุ่มชาวพุทธ ได้กล่าวว่า แม้ความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันระหว่างชาวพุทธและมุสลิม โดยเฉพาะในเมืองยะลาที่ตนอาศัยอยู่นั้นไม่ได้มีปัญหาอะไร แต่สิ่งที่ทำให้ตนต้องลุกขึ้นระดมพลเป็นระยะนั้นเกิดจากการที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ความรุนแรง และมีกลุ่มชาวพุทธที่ไม่ได้เกี่ยวข้องต้องได้รับผลกระทบถึงขั้นเสียชีวิต ซึ่งเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ตนและชาวพุทธในพื้นที่รับไม่ได้ และต้องการเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติงานด้านความมั่นคงและบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้ดียิ่งกว่านี้ (Somnuek Rakang, personal interview, June 30, 2017)

ความสูญเสียและสภาพการณ์ที่ต้องอยู่ด้วยความหวาดกลัวที่สะสมกันมาเป็นเวลา 14 ปี ประกอบกับนโยบายปฏิบัติเชิงบวก (affirmative action) ที่รัฐนำมาใช้เพื่อลดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจของชาวมุสลิม อาทิเช่น กองทุนสนับสนุนผู้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ และนโยบายโควตาทุนการศึกษาสำหรับเยาวชนมุสลิม (Secretariat of the

⁸ หลังเกิดเหตุคนร้ายจ่อยิง น.ส. พัชราภรณ์ บุญมาศ ที่ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2550 แล้ว ญาติพี่น้องผู้เสียชีวิตและกลุ่มคนพุทธในพื้นที่ได้แห่ศพไปยังศาลากลางจังหวัดยะลา เพื่อเรียกร้องมาตรการรักษาความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงเป็นจำนวน 8 ข้อ ได้แก่ 1) ให้ทหารอยู่ปฏิบัติหน้าที่ ตั้งแต่เวลา 06.00-10.00 น. และเวลา 15.00-18.00 น. ตามเส้นทางเข้า-ออกหมู่บ้าน ต.ยุโป ต.ลำพะยา ต.ตาเซะ อ.เมือง จ.ยะลา 2) จัดให้มีกำลังอาสาสมัครในพื้นที่หมู่บ้านละ 15 คน โดยต้องเป็นคนในพื้นที่ทั้งหมด 3) ให้ยกเลิกโครงการสมานฉันท์ 4) เมื่อเกิดเหตุการณ์ฆ่าผู้บริสุทธิ์ ให้เจ้าหน้าที่ทำการตรวจค้นในที่เกิดเหตุโดยเร็ว 5) ให้ประกาศเคอร์ฟิวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 6) ให้รัฐบาลปราบปรามอย่างจริงจังกับผู้ประท้วงที่ปิดหน้าปิดตา 7) ให้ท่าประวัตผู้ก่อความไม่สงบ และดำเนินคดีให้ถึงที่สุด และ 8) นายกรัฐมนตรี หรือผู้บัญชาการทหารบก ไม่มารับข้อเสนอแนะภายใน 5 วัน คณะเจ้าภาพจะเผาศพหน้าศาลากลางจังหวัด แต่ทางญาติผู้เสียชีวิตยอมเคลื่อนศพไปบำเพ็ญกุศลที่วัดยูปาราม และดำเนินการฌาปนกิจ แม้ว่าทางรัฐบาลจะยังไม่ได้รับข้อเรียกร้องและดำเนินการอันใด

Cabinet, 2014; Suwan, 2016)⁹ มีส่วนทำให้คนพุทธเกิดความรู้สึกว่าชาวพุทธไม่ได้รับความเป็นธรรมจากนโยบายรัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชาวพุทธและมุสลิม แม้ว่าเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐจะย้ำเสมอว่า นโยบายของทางการยึดหลักปฏิบัติต่อศาสนิกทั้งพุทธและมุสลิมอย่างเท่าเทียม และการกล่าวอ้างว่ารัฐปฏิบัติไม่เท่าเทียมนั้น “เป็นเพียงความรู้สึก ไม่ใช่ข้อเท็จจริง” ตามคำกล่าวของเจ้าหน้าที่รัฐผู้เข้าร่วมงานเสวนา (IHRP, 2017a) ที่ผ่านมาข้อเรียกร้องของกลุ่มคนพุทธ เช่น การขอให้เงินช่วยเหลือการศึกษาให้เท่าเทียมกัน การให้จัดงบประมาณช่วยเหลือวัดไทยพุทธ เช่นเดียวกับโรงเรียนปอเนาะของอิสลาม และการให้สิทธิไทยพุทธและอิสลามเท่าเทียมกันทุกอย่าง ต่างเป็นข้อเรียกร้องที่มาจากความรู้สึกว่าตนเองได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียม แต่ในขณะเดียวกัน ชาวพุทธบางส่วนกลับมองว่า แม้รัฐจะสามารถดำเนินการตามหลักปฏิบัติอย่างเท่าเทียม (equity) แต่จะให้เสมอภาค (equality) นั้นคงทำได้ยาก เพราะด้วยข้อเท็จจริงแล้ว ประชากรพุทธในพื้นที่มีจำนวนน้อยกว่ามุสลิม อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงส่วนหนึ่งยอมรับว่าความรู้สึกเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐต้องให้ความเอาใจใส่และนับเป็นส่วนสำคัญหนึ่งของการทำงานเพื่อสร้างสันติภาพ (IHRP, 2017b)

สาเหตุประการสุดท้ายที่มีการอ้างถึง คือ ชาวพุทธรู้สึกว่าการกีดกันเบียดขับออกจากพื้นที่ชายแดนใต้อันเป็นดินแดนมาตุภูมิ ทั้งในทางจิตวิทยาและเชิงกายภาพ ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นเนื่องด้วยปรากฏการณ์ประกอบหลากหลาย โดยมีตัวอย่างเช่น

⁹ในภาพรวมแล้ว โครงการจัดส่งนักศึกษาชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัยฯ เป็นนโยบายที่เกิดขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2513 และได้รับการนำไปปฏิบัติใช้โดยกระทรวงมหาดไทยในปี พ.ศ. 2514 พร้อมดำเนินการต่อเนื่องมา โดยถ้าพิจารณารายละเอียดจากมติคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เรื่อง ขอย้ายระยะเวลาการดำเนินงานโครงการจัดส่งนักศึกษาชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัย (ระยะที่ 9) ได้มีการเห็นชอบให้ขยายโครงการถึงปี พ.ศ. 2561 และเพิ่มจำนวนนักศึกษาที่ได้รับทุน รวมถึงเงินอุดหนุนการศึกษามาโดยตลอด โดยในปัจจุบัน โครงการดังกล่าวอยู่ในระยะที่ 9 (พ.ศ. 2557-2561) ได้รับความเห็นชอบโดย คสช. เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2557 มีวงเงินของทั้งโครงการทั้งสิ้น 36,590,000 บาท และในปี พ.ศ. 2557 มีการสนับสนุนทุนการศึกษาเป็นจำนวน 100 ทุน ในวงเงิน 3,800,000 บาท

นโยบายปฏิบัติในเชิงบวกต่อประชากรมุสลิมในเรื่องโควตาการศึกษา เพราะชาวพุทธ บางกลุ่มมองว่ามาตรการดังกล่าวทำให้มหาวิทยาลัยในพื้นที่บางแห่งกลายเป็นของ นักศึกษามุสลิมเนื่องจากนักศึกษาพุทธมีสัดส่วนน้อยลงมาก อันเนื่องมาจากปัญหา ความรุนแรงที่ทำให้ชาวพุทธต้องย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาความปลอดภัยและบางส่วนก็ด้วย เหตุผลความเจริญก้าวหน้าในการศึกษาและอาชีพ อีกตัวอย่างได้แก่ การที่หน่วย ราชการได้มีการปรับพื้นที่และบริการเพื่อตอบสนองคนส่วนมากในพื้นที่เป็นหลัก โดยโรงพยาบาลบางแห่งในพื้นที่ยกเลิกครัวพุทธและเปลี่ยนเป็นครัวมุสลิมแทน มีผลทำให้ชาวพุทธรู้สึกว่ามีวิถีชีวิตการดำรงอยู่ของชาวพุทธถูกละเลย

นอกจากนี้ ยังมีชุมชนพุทธบางแห่งที่ชาวพุทธย้ายออกเกือบหมด แต่สถิติ ประชากรพุทธกลับไม่มีการจัดเก็บ ซึ่งทำให้เกิดความสับสนในหมู่ชุมชนชาวพุทธด้วย กันเอง และนำไปสู่ความกังวลใจที่ก่อตัวสูงขึ้น เนื่องจากการที่ไม่มีการสำรวจจำนวน ประชากรในเชิงสถิติทำให้การบอกเล่าตัวเลขที่เกี่ยวกับจำนวนประชากรพุทธมี หลากหลาย ไม่ตรงกัน แต่กลับมีการพูดต่อกันไปโดยไม่สามารถอ้างอิงตัวเลขจากการ สำรวจได้ การกระทำดังกล่าวยิ่งทำให้คนพุทธรู้สึกวิตกว่าประชากรพุทธในชายแดนได้ นับวันจะลดลง แต่ถ้าวินิจฉัยข้อมูลทางสถิติจากทางการ ผลของรายงาน กลับระบุว่าจำนวนคนพุทธไม่ได้ลดลงอย่างที่อ้างกัน (RYT9, 2004; Ministry of Public Health, 2017)¹⁰ ความรู้สึกถูกเบียดขับทางพื้นที่ส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง

¹⁰การสำรวจสำมะโนครัวประชากรโดยกระทรวงมหาดไทยเมื่อ พ.ศ. 2547 พบว่าในสามจังหวัดชายแดนใต้ (ปัตตานี นราธิวาสและยะลา) มีจำนวนประชากรที่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 207,033 คน คิดเป็นร้อยละ 14.53 และประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 1,213,387 คน คิดเป็นร้อยละ 85.16 และจากการ สำรวจโดย ในปี พ.ศ. 2558 โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย อ้างอิงในแผนพัฒนาระบบบริการ สุขภาพ ปี 2561-2565 ของสำนักงานเขตสุขภาพ 12 กระทรวงสาธารณสุข พบว่าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 1,996,660 คน โดยจังหวัดปัตตานีมีประชากรทั้งหมด 694,451 คน แบ่งเป็น มุสลิมร้อยละ 87.6 (608,339 คน) และพุทธร้อยละ 12.39 (86,112 คน) จังหวัดนราธิวาส 783,651 คน แบ่งเป็นมุสลิมร้อยละ 89.05 (697,841 คน) และพุทธร้อยละ 10.74 (85,810 คน) และจังหวัดยะลา 518,558 คน แบ่งเป็นมุสลิมร้อยละ 79.6 (412,772 คน) และพุทธร้อยละ 20.13 (105,786 คน) รวมแล้วมี

ในเชิงแข่งขันและมุ่งเป้าไปที่การรักษาและเชิดชูอัตลักษณ์ทางสังคมของกลุ่มชาวพุทธ โดยปฏิกริยาหนึ่งคือการประกาศพื้นที่ว่าเป็นพื้นที่ของชาวพุทธ เช่น การจัดทำโครงการพาคณพุทธที่ต้องละทิ้งที่อยู่และย้ายถิ่นเพื่อความปลอดภัยในชีวิตให้ได้กลับไปใช้ชีวิตในชุมชนเดิม รวมทั้งการผลักดันให้มีการสร้างพุทธมณฑล ซึ่งทำให้เกิดประเด็นข้อพิพาทเรื่องความเหมาะสมของที่ตั้งและถูกขยายไปเป็นความขัดแย้งระหว่างศาสนิกในพื้นที่

อย่างไรก็ดี ปฏิกริยาความอึดอัดคับข้องใจของประชาชนชาวพุทธที่เกิดขึ้นเป็นระลอกได้ช่วยให้ภาครัฐได้รับรู้ถึงตัวตนของประชาชนชาวพุทธชายแดนใต้ได้มากขึ้น และมีผลต่อเนื่องไปถึงการมีส่วนร่วมของตัวแทนของกลุ่มไทยพุทธในกระบวนการนโยบายในพื้นที่ โดยเฉพาะในโครงการ “ชวนคนไทยพุทธกลับบ้าน” ซึ่งเริ่มต้นโดยหน่วยเฉพาะกิจปัตตานี¹¹ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างบ้านพักอาศัยที่บ้านท่าด่าน และบ้านท่ากุน ตำบลตะโละกาโปร์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ให้ชายไทยพุทธที่ย้ายถิ่นฐานออกไปเพื่อหนีเหตุความรุนแรง ได้กลับมาอยู่อาศัยในภูมิลำเนาเก่าของตน พัฒนาการนี้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของภาครัฐในการสื่อสารกับกลุ่มไทยพุทธ โดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 (กอ.รมน.ภาค 4) ได้เริ่มเชิญตัวแทนกลุ่มไทยพุทธเข้ารับฟังการชี้แจงสถานการณ์และนโยบายของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ รวมไปถึงมาตรการช่วยเหลือชาวไทยพุทธ ซึ่งได้มีการเชิญเข้าประชุมอย่างสม่ำเสมอ และพัฒนาเป็นข้อเสนอในเรื่องการจัดตั้ง “สมาพันธ์ชาวพุทธในจังหวัดชายแดนภาคใต้”

จำนวนประชากรมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนทั้งหมด 1,718,952 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 86.09 และประชากรพุทธทั้งหมด 277,708 คน คิดเป็นร้อยละ 13.91

¹¹โครงการชวนคนไทยพุทธกลับบ้าน เป็นโครงการที่ล้อกับโครงการพาคณกลับบ้านที่เริ่มมาตั้งแต่ปี 2553 เพื่อให้กลุ่มผู้ก่อการสามารถเลือกวางอาวุธและก้าวเดินออกมาเริ่มต้นชีวิตใหม่ โดยจะมีการอบรมอาชีพ และให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้มีโอกาสรับพิจารณาคัดเลือกมาช่วยเหลืองานของรัฐ แต่การเข้าร่วมโครงการไม่ได้หมายความว่าจะพ้นผิด เพราะหากผู้ใดยังมีคดีติดตัวอยู่ จำต้องสู้คดีความในชั้นศาลด้วย โดยผู้เข้าร่วมโครงการมีจำนวนหลายพันคน และทั้งหมดเป็นคนมุสลิม

การก่อตั้งสมาพันธ์ไทยพุทธจังหวัดชายแดนใต้

แม้ความไม่พอใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ และแรงผลักดัน ต่อเนื่องจากการประท้วงของกลุ่มชาวไทยพุทธเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการจัดตั้งองค์กรเพื่อเป็นตัวแทนของชาวพุทธ แต่พัฒนาการดังกล่าวตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านที่แตกร้า เพราะเมื่อพิจารณาข้อเสนอดูข้อเสนอของกลุ่มตัวแทนชาวพุทธหลายประการแล้ว จะเห็นถึงความตึงเครียดและไม่ไว้วางใจที่ฝังตัวอยู่ในความสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันระหว่างผู้คนต่างศาสนา ซึ่งนับเป็นเงื่อนไขผลักดันให้เกิดการแสดงออกทางการเมืองบนพื้นฐานของอัตลักษณ์ความเป็นคนพุทธ เพราะในด้านหนึ่ง ข้อเสนอให้กองทัพยกเลิกโครงการพาคนกลับบ้าน หรือการเสนอให้มีการจัดสรรเงินช่วยเหลือการศึกษาและวัด ต่างเป็นข้อเสนอที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจที่ว่า ในขณะที่คนมุสลิมได้รับสิทธิพิเศษจากทางฝ่ายรัฐ คนพุทธกลับไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมเฉกเช่นเดียวกัน ในสายตาคนพุทธ ความเป็นมุสลิมดูจะเป็นหลักเกณฑ์ที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ เนื่องด้วยคนมุสลิมเป็นคนส่วนมากในพื้นที่ แต่คนพุทธเป็นคนกลุ่มน้อย ความรู้สึกที่ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ถูกแบ่งแยกออกมาจึงมีส่วนในการขีดเส้นแบ่งทางสังคมให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของการถือศาสนา ซึ่งมีมิติของชาติพันธุ์มลายูผนวกเข้าไปเป็นคู่ตรงข้ามด้วย

ความรู้สึกแบ่งแยกมีที่มาจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก ในช่วงระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวพุทธที่เป็นคนกลุ่มน้อยและชุมชนมุสลิมที่เป็นคนส่วนใหญ่ เช่นในอำเภอบันนังสตาและอำเภอธารโต ทวีความตึงเครียดขึ้นอย่างมากในช่วงตั้งแต่เกิดเหตุความไม่สงบในปี พ.ศ. 2547 และมีแนวโน้มที่จะรุนแรงยิ่งขึ้น สาเหตุหนึ่งมาจากการที่ตัวตนความเป็นคนพุทธได้กลายเป็นเป้าความรุนแรงในหลายกรณี โดยในปี พ.ศ. 2549 ได้มีเหตุลอบยิงเจ้าหน้าที่รัฐชาวพุทธหลายครั้ง และมีการแจกใบปลิวต่อต้านชาวพุทธมีเนื้อหาว่า ทางกลุ่มผู้ก่อการจะใช้ทุกวิธีเพื่อผลักดันให้ชาวพุทธออกจากพื้นที่ และใช้ความรุนแรงต่อชาวพุทธในกรณีที่ชุมชนมุสลิมมีการสูญเสีย เหตุการณ์ที่มีกลุ่มคนพร้อมอาวุธกราดยิงเข้าบ้านครอบครัว

ชาวพุทธที่บ้านสันติ 2 ก่อนเข้าไปยิงคนในบ้านสองคนแล้วจุดไฟเผา เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2549 พร้อมไปกับเหตุการณ์การโจมตีพระสงฆ์ที่ออกบิณฑบาต และการระเบิดโซว์รูมรถยนต์ 8 แห่งในระยะเวลาช่วงเดือนเดียวกันนั้น ส่งผลให้ชาวพุทธหลายร้อยคนได้ทยอยจับกลุ่มกันเข้าไปหลบภัยในวัดนิโรธสังฆาราม เขตเทศบาลยะลา (International Crisis Group, 2007a, pp.13 - 14)

ทั้งนี้ หลังการรวมตัวของกลุ่มตัวแทนชาวพุทธในช่วงต้นเดือนมีนาคม 2560 ได้มีเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดรอยร้าวขึ้นในความสัมพันธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา และมีนัยต่อการผลักดันให้ฝ่ายทางการและตัวแทนคนพุทธในพื้นที่ได้เร่งกระบวนการขับเคลื่อนการจัดตั้งกลุ่มที่มีรูปแบบเป็นทางการ โดยในวันที่ 11 มีนาคม 2560 ในช่วงการเดินทางพบปะหารือสำหรับการแข่งขันกีฬาจักรพรรดิกระพ้อเกมส์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ได้มีนักศึกษากลุ่มหนึ่งถือป้ายผ้าที่มีข้อความว่า “ขออนุญาตเรียกตัวเองว่า คนปัตตานี ได้มั๊ยครับ” ซึ่งการแสดงออกดังกล่าวทำให้เกิดกระแสในสื่อสังคมและถูกมองว่าเป็นป้ายที่ไม่เหมาะสม กลุ่มชาวพุทธนำโดยนายสมนึก ระวัง ได้แสดงความไม่พอใจด้วยการยื่นฟ้องต่ออธิการบดี และต่อมาเปลี่ยนเป็นฟ้องร้องนักศึกษาแทน ในขณะที่ทางการและมหาวิทยาลัยปฏิเสธว่า การกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นจากกลุ่มที่ไม่หวังดีแทรกป้ายเข้ามาโดยไม่ผ่านการตรวจสอบ โดยนายภาณุ อุทัยรัตน์ ผู้แทนพิเศษคณะทำงานของรัฐบาล ได้ชี้แจงผ่านสื่อสังคมว่า “ผมได้สอบถามข้อมูลจาก ผศ. สมบัติ โยธาทิพย์ อธิการราชภัฏยะลาแล้ว สรุปในเบื้องต้น คือ 1) เป็นป้ายข้อความที่ไม่ได้ผ่านการตรวจผ่านของกรรมการนักศึกษา และเจ้าหน้าที่ แต่เป็นกลุ่มคนไม่หวังดีฉวยโอกาสสอดแทรกเข้ามาในระหว่างพิธีการ ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยจะต้องมีการตั้งกรรมการตรวจสอบลำดับที่มาของป้ายข้อความอันนี้ต่อไป โดยจะทำโดยเฉียบขาด และเร่งด่วน และในวันพรุ่งนี้ (13 มี.ค.) จะออกคำสั่งตั้งกรรมการสอบสวน/ออกแถลงการณ์ชี้แจงข้อเท็จจริง และ 2) ท่านอธิการฯ ยืนยันว่า การจัดกิจกรรมกีฬาภายในครั้งนี้ได้มีการแต่งตั้งกรรมการรับผิดชอบ และกำหนดเงื่อนไขแนวทางไว้ชัดเจนว่า ต้องเป็นกิจกรรม

เพื่อการสร้างสรรค์สนับสนุนนโยบายการปรองดอง และสังคมพหุวัฒนธรรม” (MGR Online, 2017e)

อีกประมาณหกสัปดาห์ต่อมา ในวันที่ 29 เมษายน 2560 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ได้จัดประชุมชาวพุทธจากกลุ่มต่าง ๆ ในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 100 คน และในวันเดียวกันนั้นเอง ที่ประชุมได้มีมติก่อตั้ง “สมาพันธ์ไทยพุทธ จซต.” ขึ้น ณ ค่ายอิงคยุทธ อ.ป่อทอง จังหวัดปัตตานี โดยมีนายสวัสดิ์ ศรีหะรัญ เป็นประธาน และมีโครงสร้างระดับจังหวัดที่ครอบคลุมพื้นที่สี่จังหวัด¹² เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้มาก่อนหน้านี้ในเดือนมีนาคมกลุ่มชาวพุทธจะมีการเรียกร้องให้ยกเลิกการพูดคุยสันติภาพกับขบวนการมาราปัตตานี แต่ในการประชุมครั้งนี้ กลับไม่มีข้อเรียกร้องที่ต้องการให้ยุติกระบวนการพูดคุยสันติสุข-สันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยกับขบวนการปาตานี ทว่า มีแนวทางการดำเนินงานที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ ในเรื่องความเสมอภาค ความเท่าเทียม และสวัสดิภาพของชาวพุทธในพื้นที่ โดยหลักเกณฑ์การดำเนินการในข้อที่หกระบุว่าสมาพันธ์ฯ จะทำหน้าที่ “รวบรวมข้อมูลและนำเสนอความคิดเห็นต่อสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง” ซึ่งอาจหมายรวมถึงการสะท้อนความเห็นของชุมชนพุทธต่อคณะพูดคุยสันติภาพ-สันติสุขด้วย¹³

¹²ในเบื้องต้น โครงสร้างระดับจังหวัดของสมาพันธ์ มีสมาชิกดังต่อไปนี้ จังหวัดยะลา: นายพงษ์พันธ์ จันเล็ก รองประธานจังหวัดยะลา (พระครูสมุห์พิสิทธิ์ อนุลาโย นายพงษ์ศักดิ์ พรหมสัง นายวิสุทธิ์ สงสุข นางวานิช อักษรภักดิ์ นายปรีชา บุญเนื่อง) จังหวัดปัตตานี: พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ รองประธานจังหวัดปัตตานี (พระครูสังฆรักษ์ วรชรรพล พระครูใบฎีกานพ สุภาโว นายอังคาร กาญจนเพชร นายอนุสนธ์ เจือจันทร์ น.ส.กนต์พัฒน์ ทวีผลทรัพย์) จังหวัดนราธิวาส: นายอรุณ โกศัยวัฒน์ รองประธานจังหวัดนราธิวาส (นางธิดา วรณลักษณ์ นายกริธา แดงดี นายวัฒนา ไชยณรงค์ นายวิจิตร สกุลแก้ว นายทิวา แก้วอำไพ) จังหวัดสงขลา: นายพนุจน์ แก้วรุ่งเรือง รองประธานจังหวัดสงขลา (นายสิทธิชัย พรหมทอง นายอคเดช บุญจันทร์ นายสุชาติ ปานเพชร นายเจริญเข็มชะระ ผศ.สุนิตย์ แป้นนาบอน)

¹³สมาพันธ์ไทยพุทธ จซต. มีวัตถุประสงค์ 5 ข้อด้วยกัน ประกอบด้วย 1) ดำรงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2) เพื่อสร้างองค์กรไทยพุทธในพื้นที่ จซต. ให้เข้มแข็ง 3) เพื่อความเสมอภาคในสังคมทุกกลุ่ม ทุกศาสนา ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 4) เพื่ออนุรักษ์ พื้นฟู ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม

ท่าทีของชาวพุทธต่อการที่ทหารเข้ามาช่วยจัดตั้งสมาพันธ์ไทยพุทธ จต.

จากการสัมภาษณ์ นางสาวลม้าย มานะการ ผู้ประสานงานเครือข่ายชาวพุทธ เพื่อสันติภาพ และคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้ ได้กล่าวว่า ปัจจุบันชาวพุทธตื่นตัวที่จะเข้ามาทำงานเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงและการสร้างสันติภาพมากขึ้น โดยแต่เดิมแล้ว กลุ่มชาวพุทธส่วนใหญ่ที่รวมตัวกันมักจะทำกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นหลัก มีเพียงบางกลุ่มที่รวมตัวกันเพื่อมุ่งเรื่องสันติภาพโดยตรง โดยกลุ่มชาวพุทธที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างสันติในชายแดนใต้เป็นหลัก จะได้แก่ 1) เครือข่ายชาวพุทธเพื่อคุ้มครองส่งเสริมพระพุทธศาสนา มีฐานที่ตั้งอยู่ที่จังหวัดยะลา และนายสมนึก ระวัง เป็นประธานเครือข่าย 2) ชมรมพุทธรักษาจังหวัดชายแดนภาคใต้¹⁴ มีฐานใหญ่อยู่ที่จังหวัดนราธิวาส และมีกิจกรรมสัมพันธ์อยู่กับกลุ่มพุทธในส่วนกลาง (Noochua, 2016) 3) เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ มีฐานอยู่ที่จังหวัดยะลาและปัตตานี เป็นหลัก 4) เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ฐานที่ตั้งคือวัดบูรพาราม อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยมีพระครูโฆสิตสุตาภรณ์ เป็นผู้นำ 5) เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา 5 จังหวัดชายแดนใต้ มีพระครูโฆสิตสุตาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดบูรพาราม จ. ปัตตานี เป็นประธานเครือข่าย และมีเครือข่ายอยู่ทั่วทั้งห้า

ประเพณี วิถีพุทธ และ 5) เพื่อสร้างความปลอดภัยและคัดค้านการกระทำที่ก่อให้เกิดความรุนแรง และมีแนวทางการดำเนินงาน 7 ประการ ประกอบด้วย 1) ดูแลปกป้องชุมชนไทยพุทธให้เข้มแข็ง 2) ดูแลสิทธิทางกฎหมายให้เสมอภาค (เช่น ในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิการรับสมัครงาน โควตาการศึกษา การเข้าถึงสิทธิประโยชน์ที่รัฐจัดไม่ต้องเป็นพิเศษแต่เท่าเทียม) 3) ดูแลการจัดการศึกษาภาครัฐ เอกชน หรืออื่น ๆ ให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ 4) ดูแลความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตและทรัพย์สิน 5) ใช้สื่อประชาสัมพันธ์และสื่อสารเพื่อความเข้าใจอย่างมีเหตุผล 6) รวบรวมข้อมูลและนำเสนอความคิดเห็นต่อสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 7) บริหารงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด

¹⁴โดยทางชมรมได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดพระธรรมกายในพื้นที่ชายแดนใต้อย่างประการ เช่น พิธีถวายสังฆทานแด่คณะสงฆ์ 323 วัด และโครงการตักบาตรพระ 2 ล้านรูป 77 จังหวัดทุกวัดทั่วไทย เพื่อส่งไปช่วยเหลือให้กำลังใจคณะสงฆ์ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร ครูอาจารย์ และประชาชนในพื้นที่ความไม่สงบ 4 จังหวัดชายแดนใต้ เป็นต้น

จังหวัดชายแดนใต้ อย่างไรก็ตาม เครือข่ายพระธรรมทูตอาสาฯ เป็นโครงการที่ริเริ่มโดย คณะสงฆ์จากส่วนกลาง (Sawasdiwat, 2017)¹⁵ นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มสตรีล้วนอีก ประมาณสองสามกลุ่ม คือ 1) กลุ่มพุทธซ็อน ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันจากความเป็น เพื่อนพี่น้องที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน 2) กลุ่มสตรีพุทธเพื่อสังคม ที่มาจากการ ชักชวนสตรีทั้ง 3 จังหวัด 4 อำเภอ ของสงขลา ผู้ทำงานอาสาต่าง ๆ ให้เข้ามา เชื่อมโยงกันผ่านกลุ่มในแอปพลิเคชันไลน์ เพื่อส่งข่าวคราวเรื่องราวอันสมควรแก่การ เรียนรู้กัน และยังมีกลุ่มชาวพุทธอีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มไทยพุทธรักชาติ กลุ่มชาวพุทธ อำเภอปะนาเระ ซึ่งต่างเป็นกลุ่มที่กระจายออกมาจากกลุ่มใหญ่ แต่มีการเชื่อมโยงกัน ไม่ว่าจะป็นทั้งในเรื่องงานและความสัมพันธ์ส่วนตัว (Lamai Manakarn, personal communication, July 18, 2017)

เดิมทีความพยายามในการผลักดันการรวมกลุ่มพุทธมีที่มาจากภาคประชาชน ก่อน และหนึ่งในความพยายามรวมรวบกลุ่มพุทธให้มีความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นต่อมา เกิดจากการริเริ่มของ ผศ.ดร.ปาริชาติ สุวรรณบุบผา สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติ ศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล โดยได้มีการจัดเวทีสานเสวนาชาวพุทธทั้งในและนอกพื้นที่ ชายแดนใต้ขึ้นภายใต้โครงการสานเสวนาภายในกลุ่มชาวพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกัน ระหว่างคนกลุ่มใหญ่และคนกลุ่มน้อยในสังคมไทย ในครั้งแรกของการจัดสานเสวนา ที่กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2558 ผู้เข้าร่วมสานเสวนาได้เสนอให้มีการจัดตั้ง “กลุ่มถักทอ สันติภาพ” หรือ กทส. (IHRP, 2016) เพื่อเชื่อมโยงกลุ่มพุทธทั้งจากภายในพื้นที่จังหวัด

¹⁵โครงการเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา 5 จังหวัดชายแดนใต้เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 ภายใต้ชื่อ โครงการส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ ด้วยความศรัทธาเริ่มของสมเด็จพระ พุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) สมัยที่เป็นประธานมหาเถรสมาคม และคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระ สังฆราช โดยโครงการอยู่ในความดูแลของ ศอ.บต. ในช่วงแรก ต่อมาจึงได้ย้ายโอนให้สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ประสานงาน และสำนักส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่ง สถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งมีสำนักงานกลางตั้งอยู่ที่วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร เป็นผู้จัดทำ และดูแลโครงการมาจนทุกวันนี้ และมีการจัดกิจกรรมอบรมพระภิกษุในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ภายใต้ชื่อ “การอบรมพระวิทยากรกระบวนการธรรม”

ชายแดนภาคใต้เข้าด้วยกัน ในปี พ.ศ. 2559 กลุ่มถักทอสันติภาพได้พยายามผลักดันให้เกิดการขยายฐานการมีส่วนร่วม แต่ไม่ใช่ในลักษณะการจัดตั้งองค์กรที่มีโครงสร้างเพื่อการบริหารจัดการ โดยมุ่งเน้นการสร้างเวทีสานเสวนา (dialogue platforms) เพื่อให้เกิดการพูดคุยและการเชื่อมประสานกันระหว่างผู้คนและกลุ่มตัวแทนชาวพุทธและมุสลิม และได้มีการจัดเวทีสานเสวนาอย่างต่อเนื่องมาตลอดสามปีที่ผ่านมา

อย่างไรก็ดี เมื่อสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนใต้พัฒนามาสู่สภาพการณ์ที่ชาวพุทธในพื้นที่เริ่มมีการรวมตัวกันและเรียกร้องผ่านการแสดงออกในพื้นที่สาธารณะ ฝ่ายรัฐจึงได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนวาระการรวมตัวของชาวพุทธ โดยในเดือนเมษายน พ.ศ. 2560 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ภาค 4 ส่วนหน้า โดยพลเอกมณี จันทร์ทิพย์ ผู้บัญชาการภาคประชาสังคมในชายแดนใต้ตั้งแต่สมัยเป็นรองแม่ทัพภาค 4 ได้เห็นความจำเป็นของการรวมกลุ่มชาวพุทธและมองว่า หากไม่มีเจ้าภาพแล้ว การรวมตัวจะเกิดขึ้นได้ยาก จึงได้เชิญกลุ่มต่าง ๆ มาร่วมประชุมที่ค่ายอิงคยุทธเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2560 และในวันนั้นเอง ได้มีการจัดตั้ง “สมาพันธ์ไทยพุทธ จชต.” ขึ้น ซึ่งชาวพุทธกลุ่มที่ได้เข้ามาเชื่อมโยงกับสมาพันธ์ฯ เป็นกลุ่มที่อยู่ในระดับที่แตกต่างกันไป โดย พล.อ. มณี ได้ชี้แจงหลักการและเหตุผลของการดำเนินการครั้งนี้ว่า ทางรัฐมองว่าการริเริ่มจัดตั้งกลุ่มให้ชาวพุทธเป็นส่วนหนึ่งของโครงการชวนไทยพุทธกลับบ้าน เพราะมีชาวพุทธจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบและได้ย้ายออกจากพื้นที่ (MGR Online, 2017b) ทางกรจึงต้องการสร้างขวัญและกำลังใจเพื่อให้คนพุทธรู้สึกปลอดภัยและกลับสู่ถิ่นเกิดได้ และถึงแม้ว่าฝ่ายรัฐจะสนับสนุนการก่อตั้งสมาพันธ์ไทยพุทธฯ อย่างเป็นทางการ เพื่อให้คนพุทธได้ร่วมตัวกันทำกิจกรรมและสร้างเสริมความสามัคคี แต่ทางรัฐมองว่า ตนมีหน้าที่เป็นเพียงพี่เลี้ยงให้ความช่วยเหลือเท่านั้น (MGR Online, 2017c)

การเกิดขึ้นของสมาพันธ์ฯ นับเป็นการรวมตัวกันของชาวพุทธภายใต้โครงสร้างที่ชัดเจนอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน กระนั้นก็ตาม แกนนำและสมาชิกของกลุ่มพุทธหลายกลุ่มต่างแสดงออกถึงความกังวลใจที่กองทัพอาจจะเข้ามาในระยะประชิดจนมาก

เกินควร ดังที่ผู้นำของกลุ่มหนึ่งกล่าวว่า “เราหวังว่าการเข้ามาของกองทัพจะเป็นการทำงานในลักษณะที่เคียงข้างกันไปกับภาคประชาสังคม ไม่ได้มาทำให้กลุ่มชาวพุทธต้องอยู่ใต้การขึ้นาของภาครัฐ” บางคนกังวลว่า กลุ่มบางกลุ่มจะใช้โอกาสนี้ขอรับทุนอุดหนุนกิจกรรม ทำให้มีความกังวลเรื่องความอิสระในการเคลื่อนไหวและแสดงออกต่อสถานการณ์ และการวิพากษ์บทบาทของกองทัพ ซึ่งเป็นโจทย์ที่กลุ่มชาวพุทธที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสมาพันธ์ฯ ต้องใคร่ครวญต่อไป ในขณะที่นักกิจกรรมมุสลิมมีความเห็นต่อเรื่องนี้ว่า ทางกองทัพ ควรให้ความสำคัญกับความโปร่งใสในการดำเนินกิจกรรมของศาสนิกไม่ว่าจะเป็นมุสลิมหรือพุทธในบริบทที่มีพลังแบ่งแยกระหว่างศาสนา ด้วยการชี้แจงและสร้างความเข้าใจเพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและความระแวงที่ศาสนิกอาจมีต่อกันและอาจมีต่อทางการ (local Muslim social activist, personal communication, June 29, 2017) และอีกหนึ่งข้อเสนอของนักกิจกรรมมุสลิมคือขอให้ชาวพุทธและมุสลิมร่วมกันสร้างคุณค่าร่วมของทุกคนในพื้นที่เพื่อสร้างความเป็นไปได้ในการอยู่ร่วมกัน อันได้แก่ ประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน และการขยายพื้นที่ทางการเมือง เพื่อออกจากวงจรความรุนแรงและสร้างสังคมที่เป็นธรรม (PERMAS member, personal communication, June 29, 2017)

จากพัฒนาการของกลุ่มชาวพุทธที่ได้อภิปรายข้างต้น มีข้อสังเกตว่า โจทย์สำคัญประการหนึ่งที่ชาวพุทธในพื้นที่กล่าวถึงอยู่บ่อยครั้งได้แก่คำถามที่ว่า เพราะอะไรคนพุทธในพื้นที่ชายแดนใต้จึงไม่สามารถรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างข้อเรียกร้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่ฝ่ายรัฐเข้ามาช่วยสนับสนุนการรวมตัวของกลุ่มชาวพุทธไม่ได้เป็นหลักประกันว่า ชาวพุทธจะสามารถรวมตัวกันได้ในระยะยาว เพราะข้อเรียกร้องของกลุ่มชาวพุทธสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังว่า ภาครัฐยังคงเป็นคำตอบหลักของการแก้ปัญหา แต่ข้อเสนอในเรื่องของการเชื่อมประสานระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ยังไม่มีความชัดเจน การช่วยเหลือจากภาครัฐในรูปแบบของการให้พื้นที่ในการจัดประชุมและงบประมาณสำหรับการดำเนินกิจกรรมบางส่วนจึงอาจจะยังไม่ได้เป็นการตอบโจทย์สำคัญ และในขณะเดียวกัน ทิศทางการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชาวพุทธ

ในอนาคตก็ไม่มี ความชัดเจนว่าจะ เป็นไปในทิศทางใด การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจะช่วย สร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มชาวพุทธที่มีจุดยืนปฏิเสธความรุนแรง หรือจะมีโอกาสที่กลุ่ม จะเปลี่ยนทิศทางไปเลือกกลยุทธ์ด้านความรุนแรงเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องได้รับการ ศึกษาและติดตามผลต่อไป เนื่องด้วยการทำความเข้าใจแนวทางการเคลื่อนไหว จำต้องพิจารณาถึงพลวัตภายในกลุ่มชาวพุทธที่มีบทบาทดำเนินการทางสังคม และความหลากหลายของกลุ่มคนพุทธในพื้นที่ เพราะยังมีคนพุทธอีกจำนวนมากที่ไม่ค่อย ที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มทางสังคมใด โดยการวิเคราะห์จะต้องรวมไปถึงความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มอื่น เช่น ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ ความมั่นคง และกลุ่มต่างศาสนา ด้วยเช่นกัน

ทั้งนี้ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะสามประการเกี่ยวกับการขับเคลื่อนกลุ่มชาวพุทธ ประการแรก สันติวิธีจะเป็นแนวทางหลักในการเคลื่อนไหวได้ก็ต่อเมื่อมีการสร้างกลไก ที่ทำให้การสื่อสารและต่อรองระหว่างกลุ่มเกิดขึ้นได้จริง (Dudouet, 2013) ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างพื้นที่ถกเถียงและเรียนรู้ระหว่างกันของกลุ่มชาวพุทธ เพราะปัจจุบันมีกลุ่มชาวพุทธต่าง ๆ เกิดขึ้นหลายกลุ่ม และแต่ละกลุ่มมีจุดสนใจทาง การเมืองและต่อสถานการณ์ชายแดนได้แตกต่างกันไป นอกจากนี้ จุดเริ่มในการรวมตัว เป็นสมานพันธ์ฯ มิได้ผ่านการพูดคุยทำความเข้าใจระหว่างกันมาก่อน การทำความเข้าใจ และคลี่คลายข้อสงสัยที่บางกลุ่มอาจมีต่อกันเพื่อขยับไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมที่ชัดเจน จึงมีความสำคัญต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพอย่างมีเป้าหมาย และ ช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างทีกลุ่มชาวพุทธคาดหวังให้เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติได้

ประการที่สอง กระบวนการพูดคุยสันติสุข-สันติภาพได้สร้างเสริมความเป็น การเมืองให้กับความขัดแย้งในชายแดนใต้ ในแง่ที่ว่าพื้นที่ทางการเมืองได้เปิดกว้างขึ้น การที่กลุ่มพุทธจะใช้พื้นที่ทางการเมืองที่เปิดขึ้นนี้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้าง อำนาจการต่อรองทางการเมืองทำให้ได้รับความสนใจจากรัฐและฝ่ายขบวนการตามที่ กลุ่มชาวพุทธเรียกร้อง กลุ่มชาวพุทธจำเป็นต้องใส่ใจต่อการพัฒนาศักยภาพทาง การเมืองของกลุ่มเพื่อที่จะสามารถสร้างข้อเรียกร้องให้มีพลังทางการเมือง ซึ่งในที่นี้อาจ หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ รวมทั้งความสามารถในการสื่อสาร

ชื่อเรียกหรือทางการเมืองที่ใส่ใจต่อความต้องการของกลุ่มพุทธที่หลากหลาย อิงอยู่บน
ฐานข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และเป็นไปได้ในบริบททางสังคมการเมืองของพื้นที่

ประการสุดท้าย จำเป็นต้องมีการเฝ้าระวังไม่ให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มชาวพุทธ
กลายเป็นการเติมเชื้อเพลิงให้กับความขัดแย้งในชายแดนใต้ การสร้างกลุ่มที่ชูอัตลักษณ์
ทางศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม ในแง่หนึ่งอาจทำให้มีการใช้อัตลักษณ์ทางศาสนาเป็น
เงื่อนไขของความขัดแย้ง โดยการใช้อำนาจและเหตุผลว่าด้วยเรื่องศาสนาเป็นคำอธิบาย
หลักของความขัดแย้ง แต่ละเลยมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จะนำไปสู่การสร้างคู่
ขัดแย้งบนพื้นฐานของความต่างศาสนาขึ้นมา กระบวนการทำให้ความขัดแย้งเป็นเรื่อง
ศาสนา (religionization of conflict) จะทำให้ความขัดแย้งทางศาสนาเข้มข้นขึ้น
เท่าที่การนำเสนอภาพลักษณ์ของกลุ่มเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
เพราะการที่กลุ่มจะนำเสนอตัวเองในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่ออนาคตของชายแดนใต้
ร่วมกันกับกลุ่มทางสังคมอื่น ๆ หรือต้องการที่จะนำเสนอภาพลักษณ์ของกลุ่มด้วยการ
นำอัตลักษณ์ทางศาสนามาเผชิญหน้า ต่างมีนัยยะและมีผลต่อสถานการณ์ความขัดแย้ง
ว่าจะช่วยให้เกิดการคลี่คลายไปในทิศทางที่ดีขึ้น หรือกลับยิ่งทวีความตึงเครียด
และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนศาสนาในพื้นที่นั้นๆ หรือยิ่งถดถอย

สรุป: โอกาสและความท้าทายของการสร้างเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสร้างพลังต่อรอง
การรวมตัวของประชาชนชาวพุทธจำนวนหนึ่งในพื้นที่ได้สะท้อนถึงการสร้าง
โอกาสทางเลือกในการแก้ปัญหาในพื้นที่ผ่านการประท้วงและการจัดตั้งองค์กร-เครือข่าย
เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกถึงความอัดอั้นคับข้องใจที่มีต่อการแก้ปัญหาความรุนแรงของ
รัฐบาลและกองทัพ รวมทั้งแสดงถึงเจตจำนงที่ต้องการจะเห็นการเปลี่ยนแปลง หากมองจาก
มุมมองของการต่อสู้ด้วยสันติวิธีแล้ว จะพบว่าประชาชนชาวพุทธตระหนักว่า การใช้เพียง
วิธีอพยพหนีออกจากพื้นที่หรือยอมจำนนนั้นไม่ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงในทาง
สร้างสรรค์ หรือการเลือกใช้ชีวิตตอบโต้ด้วยความรุนแรง เช่น การฝึกอาวุธเพื่อป้องกัน
ตัวเองและชุมชนก็ยังไม่อาจนำมาซึ่งความปลอดภัยได้อย่างแท้จริง

แม้กลุ่มชาวพุทธเองจะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าชาวพุทธมีปัญหาการรวมตัวกัน ยังไม่เป็นเนื้อเดียวกัน และยังแยกกันทำกิจกรรม แต่หลายฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า ความตื่นตัวของกลุ่มชาวพุทธเป็นสัญญาณทางการเมืองที่ดีต่อกระบวนการสันติภาพใน จังหวัดชายแดนใต้ ไม่ว่าจะป็นชาวพุทธ ชาวมุสลิม ภาคประชาสังคม นักวิชาการหรือฝ่าย ทหาร เพราะเป็นการเพิ่มการมีส่วนร่วมและเสียงของคนกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ซึ่งมี ความสำคัญในการกำหนดอนาคตในการอยู่ร่วมกันของพื้นที่ชายแดนใต้ ในขณะที่ด้วยกัน กลุ่มชาวพุทธบางส่วนเชื่อมั่นว่า การใช้การแสดงพลังทางสังคม (social action) เช่น การรวมตัวกันจำนวนมากเพื่อยื่นข้อเสนอ หรือการแสดงพลังประท้วง (demonstration) ต่างเป็นยุทธวิธีที่ช่วยให้เสียงของชาวพุทธเป็นที่รับฟัง เพราะที่ผ่านมา ยังไม่มีปฏิบัติการที่ แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้ ข้อท้าทายที่สำคัญก็คือจะทำ อย่างไรให้การรวมตัวเป็นพลังเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์ และลดความรู้สึกแบ่งแยก ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มพุทธด้วยกันเอง และระหว่างพุทธและมุสลิม เพื่อลดอุปสรรคในการ หันหน้าเข้าหากันเปิดช่องในการร่วมค้นหาหนทางแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์และยั่งยืนต่อไป

References

- Ayae, N. (2010). Identity of Malayu Muslim in urban Yala. *Journal of Liberal Arts Prince of Songkla University Hat Yai*, 2(2), 91-106. [in Thai]
- Bamrungrath, R. (2007, April 20). Supporting “Thai Buddhists” to have guns, be cautious of fueling the violence. *Nation Weekly*, 15(777), 18. [in Thai]
- Bangkokbiznews. (2017, March 2). *Cruel! parents and children of ‘Thongjan’ family shot, four dead*. Bangkokbiznews. Retrieved from <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/743064>. [in Thai]
- Cunningham, K. G. (2013). The determinants of civil war and nonviolent campaign in self-determination disputes. *Journal of Peace Research*, 50(3), 291-304.

- Dudouet, V. (2013). Dynamics and factors of transition from armed struggle to nonviolent resistance. *Journal of Peace Research*, 50(3), 401-413.
- Gurr, T.R. (1993). *Minorities at risk: A global view of ethnopolitical conflicts*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
- Hiyamisa, S. and DSJ. (2014, January 23). *Buddhist network in the Southern border provinces beginning to take shape, peace beginning to take form amidst violence*. Prachatai. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2014/01/51345>. [in Thai]
- IHRP. (2016). *Buddhism and majority-minority coexistence in Thailand*. Nakorn Pathom: Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University. [in Thai]
- IHRP. (2017a). *Intra-Buddhist dialogue for majority-minority coexistence in Thailand*. Nakorn Pathom: Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University. [in Thai]
- IHRP. (2017b). *Buddhist-Muslim dialogue for majority-minority coexistence in Thailand*. Nakorn Pathom: Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University. [in Thai]
- International Crisis Group. (2007a). *Southern Thailand: The impact of the coup*. Brussels: International Crisis Group.
- International Crisis Group. (2007b). *Southern Thailand: The problem with paramilitaries*. Brussels: International Crisis Group.
- Jensantikul, N. (2013). Social structure, role and public policy with the citizenship. *Journal of Liberal Arts Prince of Songkla University Hat Yai*, 5(1), 49-62. [in Thai]

- Jindawan, K. (2007, April 14). Buddhist community in Yala forming an organization to fight against insurgency. *NBT channel 11*. Retrieved from https://wbns.oas.psu.ac.th/shownews.php?news_id=52043. [in Thai]
- Jitpiomsri, S. (2016, April 28). *Analysis on 19 issues of the Southern border situation when the status quo is changing*. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2016/04/65500>. [in Thai]
- Kummetha, T. (2015, October 3). *Voices of minority within minority on solving problems in 3 southernmost provinces*. Prachatai. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2015/10/61702>. [in Thai]
- Lederach, J. P. (1996). *Preparing for reace: Conflict transformation across culture*. New York: Syracuse University Press.
- Malay Mail Online. (2017). *Shooting of eight-year-old boy shocks Thai South*. Retrieved from <http://www.themalaymailonline.com/world/article/hundreds-march-in-protest-as-shooting-of-eight-year-old-boy-shocks-thai-sou#qgTzzHhZ3dvdzE4Z.97>.
- MGR Online. (2013, May 3). *“Minority Buddhists” in Yala disseminate open letter condemning insurgents on killing 6 people*. Retrieved from <http://www2.manager.co.th/Dhamma/ViewNews.aspx?NewsID=9560000053080>. [in Thai]
- MGR Online. (2016, August 15). Ready! “Forward cabinet” by Article 44 to solve southern border problem, appointment of “special delegates of the government” equivalent to “Thai trader representatives”. Retrieved from <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9590000092958>. [in Thai]

- MGR Online. (2017a, March 5). *Buddhist leaders in Yala submitted an additional proposal on conflict resolution to Deputy Secretary General of SBPAC*. Retrieved from <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9600000022684>. [in Thai]
- MGR Online. (2017b, June 16). *New project on “returning Buddhists to their homes-returning monks to their temples” in solving insecurity issue in the southern border provinces*. Retrieved from <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9600000061585>. [in Thai]
- MGR Online. (2017c, July 18). *ISOC holding a meeting with Buddhist groups to establish Buddhists’ Federation in the Southern border provinces*. Retrieved from <https://mgronline.com/South/detail/9600000073092>. [in Thai]
- MGR Online. (2017d, March 3). *Buddhists in the southern border provinces gathering to demand for justice after daily insurgent violence*. Retrieved from <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9600000022153>. [in Thai]
- MGR Online. (2017e, March 12). *Hot Issue! Yala Rajabhat University students carrying a sign ‘May We Call Ourselves the People of Patani?’ SPBAC Secretary-General Bhanu Called Agitation*. Retrieved from <https://www.isranews.org/content-page/67-south-slide/54518-buddhist-54518.html>. [in Thai]
- Ministry of Public Health. (2017). *Service plan B.E. 2561-2565 Regional Health Center 12*. Retrieved from <http://www.sasuk12.com/index3.php>. [in Thai]

- Molnar, A.K. (2014). *Women's agency in the Malay Muslim communities of Southern Thailand*. In Pranee Liamputtong (Ed.), *Contemporary Socio-Cultural and Political Perspectives in Thailand*. 345-362. Dordrecht: Springer.
- Noochua, N. (2016). Dhammakaya temple and foundation provide rice and instant food to aid monks in the southern border provinces. TBCNews. Retrieved from <https://tbcnews.org/2016/06/04/วัดและมูลนิธิธรรมกายมอบ/>. [in Thai]
- RYT9. (2004, August 3). *Population census in the southern border provinces*. Retrieved from [http://www.ryt9.com/s/cabt/146831\)%20\(22](http://www.ryt9.com/s/cabt/146831)%20(22). [in Thai]
- Sawasdiwat, Th. M.R. (2017, June 18). *Network of volunteer Dhammaduti monks in 5 southernmost provinces*. Thairath Online. Retrieved from <https://www.thairath.co.th/content/975623>. [in Thai]
- Secretariat of the Cabinet. (2014). *National Peace and Order Maintaining Council (NPOMC) resolution on time expansion for the project on sending students with Islamic faith from the Southern border provinces to universities (phase 9) BE. 2557-2561*. Retrieved from www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-3.jsp?top_serl=99309972. [in Thai]
- Sharp, Gene. (2013). *How non-violent struggle works*. MA: The Albert Einstein Institution.
- Siamrath Online. (2017, March 2). *Buddhist network calling local Buddhists to gather at SBPAC tomorrow*. Siamrath Online. Retrieved from <http://www.siamrath.co.th/n/10658>. [in Thai]

Suwan, R. (2016, March 23). *Human dignity must be equal in the case of university admission quota system for Muslim students*. Prachatai. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2016/03/64804>. [in Thai]

Thairath Online. (2017, March 3). *Chair of a Buddhist network calling for the use of Article 44 in Deep South*. Thairath Online. Retrieved from <https://www.thairath.co.th/content/872795>. [in Thai]